

1. ÚVOD

Vážení čtenáři, dostává se vám do rukou monografie na téma *Česká republika jako laický stát*. Jedná se o nadstavbu autorovy dřívější práce *Problematika církevních restitucí po roce 1989*. Při její obhajobě autor svému oponentovi prof. Václavu Pavlíčkovi slíbil, že se k tématu vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi ještě jednou vrátí a rozebere ty jeho aspekty, kterým se nemohl detailněji věnovat. Autorovi je jasné, že se ve své původní práci pouze „otřel“ o jeden z mnoha prvků odluky a problematika je podstatně rozsáhlejší, proto vyžaduje komplexnější přístup. Dokončením tzv. církevních „restitucí“ rozhodně nic neskončilo, začala se psát pouze nová podkapitola příběhu vztahu státu s církvemi. Boj státu s církvemi o podíl na moci je nejdéle probíhající „válkou“ v dějinách lidstva, reprezentující trvalý konflikt mezi mocí světskou a duchovní. Stát a církev se v různých časových periodách mohou podobat symbiontu, ale ve skutečnosti představují ostře konkurenční organismy, jejichž dlouhodobá bezproblémová a nekonzfliktní koexistence prakticky možná není. Byl to právě stát, který se v Evropě v dobách středověku, pod mocenským tlakem moci duchovní, znovu zrodil jako bájný pták Fénix z popela římského impéria, aby prostřednictvím permanentního konfliktu s „Bohem“ nabídl konkurenční alternativu, tj. rozumně organizovaný život pozemský.

Přes zjevnou důležitost a aktuálnost tématu se vztahům státu s církvemi a náboženskými společnostmi soudobá česká ústavněprávní teorie příliš nevěnuje. Pokud se tomu tak dělo, je většinou rozebírán vztah státu k církevnímu majetku, popř. lidskoprávní teorie týkající se náboženské svobody. Konfesionálněprávní prvky tohoto vztahu jsou ústavními právníky dlouhodobě přehlíženy a neodpustitelně ponechávány „napospas“ tvorbě a analýzám autorů spojených s prostředím teologických fakult. Jednu z mála výjimek tvoří celoživotní dílo vedoucího této práce prof. Pavlíčka, kterému by chtěl autor touto skromnou prací svým způsobem vzdát hold.

I přesto, že se profesní život autora vydal, alespoň prozatím, směrem služby by institucím Evropské unie (dále jen „EU“) a téma odluky zůstalo jeho pouhým „koníčkem“, na svůj slib nezapomněl a tímto způsobem jej váženému oponentovi plní. Ale rozhodně to nebylo jednoduché. Práce se nerodila vůbec lehce. Její dokončení nebylo poháněno synergií mezi výkonem právní praxe autora, jak bývá u většiny doktorandů obvyklé, ale především tím, že autor průběžně reflektoval, že se vztahy státu a církví nevyvíjí tak, jak by odpovídalo trpké české historické zkušenosti s církvemi. A protože je autor zároveň i toho názoru, že je český zákonodárce hluchý k většinové poptávce české společnosti, logicky došel k závěru, že by bylo rozhodně přínosem identifikovat a upozornit na problematická místa vztahu státu s církvemi, která nepochybně zatěžují českou společnost. Tento vývoj autor

předvídal již v rámci své diplomové práce. Obával se zejména toho, že s vráceným majetkem se církvím (především římskokatolické) vrátí mocenské ambice a pokusí se o znovuoobnovení spojení oltáře a trůnu. Autor se také domnívá, že téma vztahu státu s církvemi a odluky si v rámci České republiky přivlastnili především katoličtí autoři, a je třeba i přiznat, že na ně mají dnes téměř monopol. To vyvolává jistý paradox v tom smyslu, že autoři, kteří udávají tón debaty a z jejichž děl vycházejí při svém rozhodování světští soudci vyšších soudů České republiky, sami tvoří církevní obec, jejíž činnost má stát regulovat. To z pohledu autora není příliš zdravé pro kvalitu akademické ani laické diskuse a v konečném důsledku to vede k převaze „jediného správného“ názoru. I proto si autor položil otázku, jakým státem Česká republika po majetkovém vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi vlastně je, resp. jaký model vztahu s církvemi uplatňuje?

Během více než osmi let života stráveného v Belgii a Francii navíc autor práce nabyl neblahého dojmu, že se pravděpodobně nejedná o ojedinělý jev, který by byl vlastní výhradně České republice, ale že neschopnost a bezradnost demokratických liberálních států nastavit si jasná pravidla vztahů s církvemi a náboženskými společnostmi a následně je důsledně vymáhat tak, aby byl zachován náboženský smír a zároveň nebyla ohrožována veřejná bezpečnost a na hodnotě sekularizace postavený společenský řád, je dnes již jednoznačně signifikantním rysem „západní společnosti“. Situace v těchto zemích samozřejmě vychází z konfliktu s jiným náboženstvím (islám) a sdruženími, která je reprezentují, než v České republice (křesťanství a římskokatolická církev), ale jádro sporu zůstává jako ve stoletích minulých stále stejné. Tím je, kde jsou přesně hranice náboženské svobody a církevní autonomie uvnitř státu?

Velkou inspirací k napsání této práce bylo dílo francouzského historika a sociologa se specializací na sociologii sekularismu Jeana Baubérota, především pak jeho kniha *Histoire de la laïcité en France*. Baubérot v ní analyzoval francouzské dějiny vztahu státu s církvemi a vybral z nich události (právní předpisy), které dle jeho názoru reprezentují prahy sekularizace (laicizace) francouzské společnosti. Tedy historické „body zlomu“, které Francie musela překonat, než dosáhla dnešního stavu sekularizace společnosti a úrovně současné francouzské státnosti a identity občanů Francie. Autor s překvapením zjistil, že podobný komplexní rozbor nebyl v České republice doposud zpracován. To je vzhledem k historickým paralelám mezi revolučním vývojem ve Francouzské i České republice poněkud překvapující. Druhým dílem, které ovlivnilo pohled autora na dnešní dynamiku vztahu státu s církvemi, se stala esej amerického sociologa Petera Bergera, ve které polemizuje s tradičními teoretiky sekularismu a za vadné označuje ty jejich názory, že náboženství v moderní společnosti musí upadat, až postupně vymizí. Berger naopak prokázal, že je tomu právě naopak a že i v nejvíce sekularizovaných státech světa proces sekularizace často vyvolává protichůdné reakce, v jejichž důsledku dochází k tzv. desekularizaci některých sfér společnosti. V neposlední řadě se autor inspiroval i prací prvorepublikového právníka a profesora církevního a mezinárodního práva Antonína Hobzy, především jeho dosud nepřekonanou knihou *Poměr mezi státem a církví: jeho vývoj*

a přítomný stav. Ta se stala pro autora určitým vzorem, cílem, kterého by chtěl v rámci své práce dosáhnout.

Hlavní otázkou této práce, na kterou bude autor hledat odpověď, je, jestli je Česká republika laickým státem. Z ní pak logicky vyplývá řada dílčích podotázek:

1. Co je to laický stát?
2. Kde vznikl a jaký byl jeho vývoj?
3. Jaké jsou další, v evropském prostoru běžné modely vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi?
4. Které státy tyto modely nejlépe reprezentují?
5. Byly některé státní útvary, které v historii (před rokem 1989) existovaly na dnešním území České republiky, někdy laickým státem?
6. Jaké jsou prahy sekularizace (laicizace) „českého“ státu a společnosti a kde v historii vztahů státu s církvemi a náboženskými společnostmi se nyní nachází?
7. Jaké jsou dobré tradice „české“ státnosti ve vztahu k sekularizaci?
8. Jak právní řád České republiky obstojí v porovnání s právním řádem státu, který nejlépe reprezentuje model laického státu?
9. Pokud Česká republika není laickým státem, co jí k tomu z hlediska právního řádu chybí?
10. Jakým výzvám český model vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi dnes čelí?

Monografie chronologicky sleduje posloupnost těchto dílčích otázek. Ve druhé kapitole se čtenář dozví, co je princip laicítě, z něhož se vyvinul model laického státu, a jaké jsou jeho kořeny. Dále si rozebereme význam klíčových termínů sekularizace, desekularizace, církev a náboženská společnost. Třetí kapitola je věnovaná teoretickým základům práce. Věnuje se rozboru jednotlivých modelů vztahu státu s církvemi, včetně obecné charakteristiky odluky a jejích různých průběhů. Především se tato kapitola zabývá detailní analýzou dvou nejběžnějších modelů vztahů státu s církvemi v Evropě, laického a kooperačního, které proti sobě autor staví do kontrapozice. Čtenář se poučí, ve kterých evropských státech tyto modely mají své kořeny (Francie – laický stát, Německo kooperační stát) a jaká je v nich historie odluky státu od církví a náboženských společností. V neposlední řadě autor poskytuje detailní rozbor právních řádů těchto států ve vztahu ke zkoumaným modelům koexistence státu s církvemi a jejich odluky (a to včetně nejaktuálnější legislativy a komplexní národní i mezinárodní judikatury k tématu). Reflektovány jsou i výzvy, kterým tyto státy dnes čelí, zejména ve vztahu k masovému šíření islámu, a způsoby, jak se s touto výzvou vyrovnávají. Čtvrtá kapitola staví na teoretických základech vybudovaných v předchozích dvou kapitolách. Čtenáře postupně provádí celou historií komplikovaného vztahu státu (resp. moci světské) s církvemi a náboženskými společnostmi (resp. moci duchovní). Autor postupuje chronologicky, a to od období existence jednoty obou mocí v rámci tzv. *res publica christianam* přes klíčové periody husitství, reformace, protireformace a rakouského konfesního

státu. Pokrývá celou dobu existence útvaru, který dnešní historici prezentují jako země Koruny české. Následně se autor věnuje rozboru vztahů státu s církvemi, od obnovené samostatné „české“ státnosti, v rámci první Československé republiky, přes existenci druhé, třetí, čtvrté i páté Československé republiky. Rozbor končí tzv. sametovou revolucí (1989). V každém z těchto období se autor snaží vypíchnout základní znaky vztahu státu s církvemi, legislativu světské moci (státu) vůči církvím, a především výše zmíněné prahy sekularizace (laicizace) státu, s cílem identifikovat dobré tradice české státnosti ve vztahu k procesu sekularizace. Popisuje i způsob, jakým se právní úprava jedné periody inspirovala v legislativě předchozího období. Vzhledem k tomu, že tato monografie není primárně prací historickou, byly využity především sekundární zdroje v podobě významných děl českých a československých historiků, jakými jsou např. Pekař, Čornej nebo Kadlec. Tam, kde to však bylo možné, se autor vždy pokoušel vycházet z primárních zdrojů nebo alespoň z literatury napsané co nejbližší danému období. Pátá kapitola je pak stěžejní částí celé monografie. Nejprve čtenáře krátce seznamuje se *sametovou revolucí* a rozpadem Československa a s tím, co tyto dvě události představovaly pro nově formované vztahy České republiky a církví a náboženských společností. Poté se již autor detailně věnuje rozboru právního řádu České republiky ve vztahu k odluce a modelu vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi. Ústavní pořádek porovnává s ústavními úpravami Francie a Německa. Rozebrán je celý český ústavní pořádek, včetně preambulí ústavy a Listiny základních práv a svobod. Pro jejich interpretaci autor využívá zjištění a dílčí závěry vyvozené v předchozí kapitole, zejména co se týká „*dobrych tradic dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé*“. Dále autor pokračuje analýzou prováděcí odlučkové legislativy (církevní zákon) a všech dílčích institutů a právních odvětví, na které má odlučka vliv (školství, náboženské symboly a jejich výskyt ve veřejném prostoru, církevní majetek). Znovu je porovnává s francouzskou a německou úpravou. Poslední podkapitola tvoří část, kde se autor snaží identifikovat některé současné znepokojivé desekularizační trendy v české politice, právu a společnosti. Tedy konkrétně výzvy, kterým soudobý český model vztahu státu s církvemi dnes čelí. V každé dílčí podkapitole jsou čtenáři vždy prezentovány stručné historické souvislosti k tématu, včetně související judikatury a interpretací ze strany Ústavního soudu, vyšších soudů ČR i klíčových rozhodnutí nadstátních institucí (mezinárodních soudů), jejichž rozhodování Českou republiku váže (především pak Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a Soudního dvora Evropské unie v Lucemburku). Každá dílčí podkapitola obsahuje identifikaci prvků právního řádu, které odpovídají zkoumanému modelu laického státu i těch, které mu nějakým způsobem odporují, navíc s přesnými doporučeními, jaké úpravy právního řádu je nezbytné provést, aby se tento nesoulad odstranil. Poslední podkapitola, věnující se současné situaci, nabízí návrhy na zákonné změny, o jejichž přijetí by měl český zákonodárce uvažovat, aby se vyhnul některým problémům, které dnes vidíme ve Francii a Německu. V šesté kapitole pak konečně autor, na základě všech předchozích dílčích zjištění a závěrů, odpovídá na hlavní výzkumnou otázku knihy.

2. ZÁKLADNÍ POJMY

2.1. Sekularizace

Pojem sekularizace pochází z latinského slova „*saeculum*“, což znamená století. Má vyjadřovat: „(...) vše, co je zahrnuto v čase jako opaku věčnosti“.¹ Ve středověku se termín začal používat jako označení pro vše, co stálo vně toho, co bylo zasvěceno Bohu. Sekularizací pak byl označen přesun osob a věcí ze sféry duchovní do sféry mimo ni. Sekularizovaný mnich se stával laikem a sekularizovaný majetek se stával majetkem světských panovníků. V češtině se tento pojem překládá nejčastěji jako „*zesvětštění*“.² Dnes se jedná o multidimenzionální fenomén, který je používán jak ve filozofii, sociologii, tak i politologii a právu. Sekularizace souvisí s osvícenstvím, ale tento pojem můžeme vysledovat až k tzv. boji o investituru, který probíhal v 11. a 12. století (viz kapitola 4.1.). Pojmu se začalo používat v právním jazyce až po vestfálském míru. Za Francouzské revoluce byl termín sekularizace používán především v souvislosti s procesem násilného převodu církevního majetku a pozemků do „*světských*“ rukou a pro často nucené odchody duchovenstva z řádu. Až od poloviny 19. století se tento termín začal postupně používat v dnešním významu. V 19. a 20. století byl užíván zejména v rámci sociologie a v souvislosti s koncepty modernizace a racionalizace autory jako Marx, Comte či Weber.³

Pojem sekularizace se vyskytuje v několika různých významech. V klasickém významu se jedná o odluku státu od církve a církve od státu ve své nejobecnější a zároveň nejširší možné podobě. Úzce pak souvisí s termínem sekulární stát, který dnes představuje nejběžnější typ liberálního demokratického státu. Liberálně demokratický stát je v teorii zatím stále chápán jako hodnotově neutrální,⁴ nicméně ve vazbě na tzv. *progresivistickou agendu* se tato pozice stále rychleji rozpadá a můžeme již klidně mluvit o počínající „*diktatuře správných hodnot*“ (politická korektnost, „*cancel culture*“, přepisování historie, cenzura apod.). Ve druhém významu je tento pojem chápán jako proces „*odnáboženštění*“, resp. „*zesvětštění*“. Jinými slovy jedná se o proces potlačování vlivu náboženství a náboženských institucí. Tuto interpretaci nejčastěji spojujeme s texty sociologa Maxe Webera, jako je *Věda jako*

¹ HALAS, X. F. Sekularizace v Evropě od osvícenství po dnešek. In: BÖCKENFÖRDE, E. W. – HANUŠ, J. (eds.) *Vznik státu jako proces sekularizace: diskuse nad studií Ernsta-Wolfganga Böckenfördeho*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 41.

² Tamtéž, s. 41–42.

³ MCLEOD, H. *Sekularizace v západní Evropě (1848–1914)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, s. 9.

⁴ HANYŠ, M. – ARNASON, J. P. (eds.) *Mezi náboženstvím a politikou*. Praha: Togga, spol. s r.o. ve spolupráci s Univerzitou Karlovou v Praze, Fakultou humanitních studií, 2016, s. 129–130.

povolání či *Protestantská etika a duch kapitalismu*. Třetí možností, jak chápat pojem sekularismus, je pak „(...) *emancipace vědy, umění, výchovy od náboženství*“ (křesťanství) a na druhé straně tzv. privatizace náboženství, tedy jeho vykázání do soukromé sféry vlastního přesvědčení.⁵ Výsledkem procesu sekularizace je jak od-církevnování, tak pluralizace náboženského života.

Samozřejmě je možné použít i komplexnější rozdělení, postulované Veitem Baderem, který rozlišuje celkem pět variant sekularismu. První v duchu tradičního výkladu tohoto pojmu jako označení určitého uspořádání mezi státem, společností a politikou ve vztahu k náboženství. V druhém případě jej považuje za ústavní princip vyjadřující hodnotovou orientaci. Nebo může jít také o jednu z forem etického způsobu života či o předpoklad liberálně demokratického konstitucionalismu. A v neposlední řadě považuje sekularismus za jeden z mnoha druhů světonázorů.⁶ Profesor Halas mluví o sekularizaci jako o „*dlouhodobém procesu postupného osamostatňování dříve navzájem úzce propojených oblastí světského a duchovního života (...)*“.⁷

Je zřejmé, že pro účely této práce bude s pojmem pracováno především jako s procesem odnáboženštění (odcírkevnění), resp. zesvětštění, a jako se specifickou formou uspořádání mezi společností, politikou a státem ve vztahu k náboženství. Dále také jako s ústavním principem vyjadřujícím hodnotovou orientaci, tedy právně filozofickým konceptem. Proto tak jak bude nakládáno s pojmem laičité, tedy striktně v jeho právním či státovědném významu, bude i nakládáno s pojmem sekularismus jako jeho obecnou – nadřazenou kategorií.

Proces sekularizace je dnes tak často vnímán ve spojení s demokratickým, případně liberálně-demokratickým státem. Je však zjevné, že k určité formě sekularizace dochází historicky alespoň do určité míry i ve státních útvarech, které lze považovat za demokratické nebo liberální jen velmi těžko (např. Československo po Únoru 1948). Pokud bychom přijali tezi spojení sekularizace výhradně s demokratickým či snad liberálně-demokratickým režimem a aplikovali ji skutečně důsledně, nebylo by možné do kategorie sekularizovaného státu zařadit např. ani Atatürkovo Turecko, kde bylo zásadních reforem dosaženo s použitím nátlaku a otevřeného násilí.

Lze tedy shrnout, že sekularizace je proces, kdy náboženství a jeho instituce ztrácí ve společnosti své postavení – svoji důležitost, dochází při ní např. i k zásahům do církevního majetku i jeho vlastnictví a ztrátě politického vlivu náboženských organizací. Pojem v sobě obsahuje přechod od náboženské kontroly společnosti ke kontrole světské. Konečným výsledkem sekularizace je pak konkrétní uspořádání vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi (model vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi). Zvláštní, specifickou, silnou formou sekularismu je pak francouzské laičité, resp. laický stát. Jeho nejslabší formou (kterou lze ještě považovat za sekularizovanou) pak kooperační model (viz kapitola 3.).

⁵ HANYŠ – ARNASON, *c. d.*, s. 130.

⁶ BADER, V. Constitutionalizing Secularism, Alternative Secularisms or Liberal-Democratic Constitutionalism: A Critical Reading of Some Turkish, ECHR and Indian Supreme Court cases on ‘secularism’. *Utrecht Law Review*, 2010, Vol. 6, č. 3, s. 18.

⁷ HALAS, X. F. *Sekularizace v Evropě od osvícenství po dnešek*, s. 41.

2.2. Desekularizace (deprivatizace)

Pojem desekularizace byl představen na konci minulého tisíciletí americkým sociologem Peterem Bergerem. Ve své eseji Berger polemizuje s tvrzením klasických teoretiků sekularizace, kteří více než dvě staletí říkají, že náboženství musí v moderním světě nevyhnutelně upadat. Spolu s dalšími autory však demonstruje pravý opak, např. evangelicko-protestantský vzestup v západním světě, katolictví v Latinské Americe či Africe, situaci v Izraeli a sílu ortodoxního judaismu či vzestup politického islámu, a to jak v národních politikách, tak na mezinárodní scéně. Podle Bergera je tedy opak pravdou a platí, že dnes je většina světa minimálně stejně náboženská jako kdykoli předtím. Jednoznačně zpochybňuje pozici, že moderní svět je čím dál sekulárnější. Místo toho je přesvědčený, že rychlá modernizace společnosti paradoxně náboženství častěji spíše posiluje. Berg desekularizaci označuje jako jakýsi proces kontrasekularizace. Základní elementy desekularizace podle něj zahrnují změny v kolektivních reprezentacích a institucích (formálních i neformálních) a nakonec transformaci materiálního substrátu společnosti. Desekularizace má navíc odrážet přítomnost sekularizujících trendů a sil v dané společnosti – státu a vyvíjí se jako přímá reakce na ně.⁸ Například v současnosti se jako trend jeví důraz na posilování křesťanské identity/hodnot, který je v některých evropských státech přímo úměrný narůstající asertivitě muslimů atd.⁹ Tedy desekularizaci je třeba vnímat jako oživení náboženství a jeho vlivu na společnost a stát.

Zjednodušeně řečeno, jak jsme si vyložili v předchozí části, sekularizaci lze v tom nejobecnějším smyslu chápat jako mnohostrannou sociální transformaci, v jejímž průběhu klesá vliv náboženství na společnost. Na základě tohoto vymezení je proto třeba desekularizaci považovat za proces sociálních změn, který vede ke vzrůstu vlivu náboženství na společnost. Desekularizace zahrnuje sblížení mezi dříve sekularizovanými institucemi a náboženskými normami, obecné oživení náboženské víry a praktik, návrat náboženství do veřejné sféry, oživení náboženského obsahu v rámci kultury, umění, filozofie a literatury, a naopak pokles významu vědy ve vztahu k obnovující se roli náboženství, náboženské změny v substrátu společnosti (včetně nábožensky inspirovaných demografických změn, předefinování území a jejich populací podle náboženských linií / „no-go zóny“, či rostoucí podíl zboží souvisejícího s náboženstvím na trhu). Modelovou ukázkou státu, kde v současnosti desekularizace probíhá výrazným způsobem, by bylo dnešní Turecko pod vládou prezidenta Recepta Tayyipa Erdoğana.

Podstatné pro tuto teorii je však to, že desekularizační procesy se mohou prosazovat, stejně jako u sekularizace, v jednotlivých složkách společnosti a státu silně

⁸ BERGER, P. L. The Desecularization of the World: A Global Overview. In: BERGER, P. L. (ed.) *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999, s. 7–11.

⁹ KARPOV, V. Desecularization: A Conceptual Framework. *Journal of Church and State*, 2010, Vol. 52, č. 2, s. 232–270.

i slabě. To znamená, že například oživení víry a náboženských praktik ve společnosti se může, ale nemusí promítnout do větší role náboženství ve veřejných institucích. Nebo jinak, větší veřejná role náboženství nemusí nutně reflektovat rostoucí popularitu daného náboženství. Procesy desekularizace, které se skládají z jednotlivých složek, se tedy mohou vyvíjet nesourodě. Teoreticky mohou sekularizující procesy v jedné společenské sféře (např. svoboda víry, vyznání, svědomí v rámci práv jednotlivce) koexistovat zároveň s desekularizačními tendencemi v jiných oblastech (např. ve veřejných institucích).¹⁰ To je přesně vývoj, který zažívá dnešní Česká republika (viz kapitola 5.7.).

V literatuře je možné setkat se i pojmem deprivatizace. Ve své podstatě jde prakticky o to samé jako desekularizace. Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, jedním z výsledků procesu sekularizace je odcírkevňování a pluralizace náboženského života. Následně dochází k tlaku na privatizaci náboženského života. Náboženská neutralita sekulárního státu je ve svých základech postavena na chápání náboženství jako privátní záležitosti každého občana. Dochází k tomu, že předchozí vazba na církevní podobu náboženského života se oslabuje a část náboženského života občanů se přesouvá do jejich soukromí. Jak bylo zmíněno výše, trendu privatizace působí v řadě zemí opačný trend, tedy pronikání náboženství do veřejné sféry, tzv. deprivatizace.

Sem lze zařadit veškeré církevní kampaně jako kampaň proti interrupci, eutanazii nebo problematika sexuálních menšin (LGBTQ), které by měly být dle církví potlačeny větším vlivem náboženství na věci veřejné. Deprivatizaci lze sledovat např. ve Spojených státech amerických (změny v rámci konzervativní strany, hrozba omezení svatého přijímání ze strany amerických biskupů adresovaná prezidentu Bidenovi kvůli jeho podpoře interrupcí či manželství stejnopohlavních párů¹¹), v muslimských zemích (včetně sekularizovaného Turecka) i v řadě asijských států. Mimořádně odepírání svatého přijímání pro katolíky s jiným politickým názorem je oblíbeným nástrojem boje s protivníky římskokatolické církve. Odepření některých svátostí byli vystaveni např. členové KSČ v roce 1949 v Československu (viz kapitola 4.9.). Ve střední Evropě je tento proces nejvíce patrný v případě Polska. Deprivatizace je spojena se silnou politizací náboženství a s útoky na sekularismus. Hlavním argumentem je, že sekulární stát vede k masovému šíření nemravného chování. Řešením pak dle církví a náboženských společností má být jejich větší zapojení do politického života společnosti.¹²

¹⁰ KARPOV, c. d., s. 232–270.

¹¹ Američtí katolíci chtějí Bidenovi zakázat svaté přijímání. In: Novinky.cz [online]. 22. 6. 2021 [cit. 2021-7-19]. Dostupné na: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/clanek/americti-katolici-chteji-bidenovi-zakazat-svate-prijimani-40364042>.

¹² LUŽNÝ, D. Náboženská situace v České republice po roce 1989. *Religio: Revue pro religionistiku*. Brno: Česká společnost pro studium náboženství Brno, 1998, roč. 6, č. 2, s. 222–223.